

KATONASZOCIOLÓGIA

(Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1971. 306 o.)



Nemes szándék, hozzáértő szorgalmas munka eredményeként született ez a nem mindennapi témával foglalkozó könyv. Márcsak azért is érdekes ez a mű, mert a témakört illetően sem hazánkban, sem a szocialista országokban nem jelent meg eddig ilyen gazdag nemzetközi irodalomra támaszkodó gyűjtemény.

A mű szerkesztője gondosan ügyelt rá, hogy mind tartalmi, mind minőségi szempontból a legjobb írások kerüljenek a kötetbe. A könyv tanúsága szerint a szándék valóra vált, a katonai vonatkozású igények kielégítése mellett ugyanis izgalmas témákról tájékoztatja az érdeklődő olvasóközönséget is.

A könyv szerkezeti felépítése követi a marxista katonaszociológia nemzetközileg kialakult összetevőit. Ennek megfelelően két részre tagozódik. Az első részben a marxista katonaszociológia elméletéhez, a másodikban a katonaszociológia főbb kutatási területeihez kapcsolódó írások kaptak helyet.

A katonaszociológia elméleti kérdéseit elemző dolgozatok meglehetősen sokat foglalkoznak a tárgy-meghatározással. Ezt a társadalmi gyakorlat teszi szükségessé. Hiszen miként lehetne értelmes szociológiai vizsgálatokat végezni tárgyainak és általános elméletének meghatározása, illetve kimunkálása nélkül. A szociológiai elmélet és a társadalmi gyakorlat ugyanis egységet alkotnak és tárgyük meghatározásának gyakorlati és elméleti jelentősége is van. Ha a tudományág művelői nem dolgoznák ki mind gondosabban a szociológia tárgyainak kérdéseit, képtelenek volnának meghatározni saját munkájuk valóságos helyét a társadalmi gyakorlatban. Ebben van a jelentősége annak, hogy a kutatók igyekezzenek minél pontosabban körülhatárolni a katonaszociológia tárgyát.

A téma iránt édeklődők tájékozódását egy tartalmas bevezető könnyíti meg. Ebben a szerző, *Nagy Emil*, válaszolja a marxista és a polgári katonaszociológia kialakulásának történelmi előzményeit, és e két ellentétes irányzat eddigi fejlődését. Részletesen bemutatja a marxista katonaszociológia tárgyával és jellemzőivel kapcsolatos hazai és nemzetközi álláspontokat, majd ismerteti a magyar katonaszociológusok e kérdésben kialakított véleményét.

Ezt követően utal azokra a titoktartás követelményeiből fakadó gondokra, amelyek alaposan megnehezítették a kötet összeállításának munkáját.

A marxista katonaszociológia elméletéhez kapcsolódó írások sorát *Bocskajev*, szovjet szerző tanulmánya nyitja meg, aki jól megokolt és igen éles bírálatokkal illeti a harmadik világháború abszolút lehetetlenségének, az úgynevezett atomptt eszméjének, a korszerű háború „korszerűtlenségének” hangoztatóit. Az olvasók közül bizonyára sokan emlékeznek rá, hogy nem is olyan régen nálunk is akadtak hívei az efféle nézeteknek. Sőt, mi több, még hirdetői is. Éppen ezért Bocskajev írása új, megalapozott gondolatokkal járulhat hozzá a hazai vitákhoz is.

Wiatr lengyel szociológus írásában elmélyülten taglalja a katonaszociológia továbbfejlesztésének eméleti és módszertani feladatait. Tudományos elemzést ad a marxista katonaszociológiáról, a történelmi materializmushoz, a háborúról és hadseregről szóló marxista—leninista tanításhoz való viszonyáról. Kimutatja, hogy a marxista katonaszociológia kezdetei Marx és Engels tevékenységéhez vezethetők vissza. Meghatározza a katonaszociológia tárgyát, mint a hadtudomány részét. Kifejti a szociológia alkalmazhatóságát a vezetésben és a hadászat gyakorlatában. Behatóan taglalja a marxista katonaszociológia módszertani problémáit, a burzsoá szociológia módszertanával szembeni éber, kritikai magatartás szükségességét. Párhuzamot von a marxista és a burzsoá katonaszociológia között. Sürgeti a marxista katonaszociológusok közötti nemzetközi munkamegosztás valórváltását.

Rychtonik írása eredeti és lényeges gondolatokkal járul hozzá a katonaszociológia tárgyának pontosabb meghatározásához.

Alexander a bolgár kutatók körében kialakult tárgymeghatározást ismerteti. *Sbobczak* lengyel szociológus pedig a hadsereg, főként a szocialista típusú hadsereg, mint társadalmi intézmény, általános jellemzését adja. *Hrabé* és *Podzemsky* közös dolgozata — a múlt évi várnai szociológiai világkongresszuson került a nyilvánosság elé — újszerűen világítja meg Engels úttörő ér-

demeit a fegyveres erőszak szociológiai elméletének kidolgozásában.

Verner admirális interjúja sokoldalúan méltatja a katonaszociológiai kutatások jelentőségét a hadsereg tudományos vezetésében.

Vorobjov adatokkal szemlélteti a szovjet társadalom szociális struktúrájának változásai, valamint a fegyveres erők összetétele és ütőképessége közti összefüggéseket. Kimutatja a szociális struktúra változásainak hatását a hadseregre, a katonai szervezetre, az erkölcsi-politikai állapotra és a kiképzésre. Tárgyalja a társadalom iskolai szakképzettségi struktúrájának alakulását és katonai konzekvenciáit.

Wiatr a lengyelországi katonai szolgálat professzionalizálódásáról ad történelmi áttekintést, különös tekintettel az 1945 utáni fejleményekre.

Konopjov és *Cz. Stawica* a szovjet és a lengyel ifjúság társadalmi orientációjáról, a katonai hivatással, illetve a katonai szolgálattal szembeni beállítottságáról ír.

Tabunov a kis katonai közösségek struktúráját és a katonai személyiségek formálásában betöltött szerepét vizsgálja.

Zlatinov a tiszti politikai oktatás egyik bolgár formájának kísérleti modelljét festi meg.

Ladanov az amerikai fegyveres erőknél folytatott szociológiai vizsgálatokat elemzi. Tárgyalja az ún. „emberi tényező” tanulmányozásának jelentőségét az amerikai fegyveres erőknél. Kifejti, hogy az ilyen vizsgálatok két fő kérdéssel foglalkoznak: 1. Milyen a tudományos-technikai és hadügyi forradalom hatása a fegyveres erőkre; 2. Hogyan biztosítható a hadigépezet stabilitása és engedelmessége. Igen részletesen, adatokkal szemlélteti a káder kiválasztásra és a tisztképzésre irányuló amerikai katonaszociológiai vizsgálatokat, illetve annak tanulságait. Bemutatja, milyen módszerekkel dolgoznak a katonai kiscsoportok vizsgálata terén, és miképpen szerepel a hadsereg és a polgári élet kapcsolatainak elemzése kutatási tematikájukban. Végezetül ismerteti a katonaszociológiai kutatások felhasználásának módját az amerikai katonai vezetésben, illetve kiképzésben.

A kötetet *G. Rau*, *K. H. Schulze* és *E. Stüber* közös tanulmánya zárja. A

szerzők tényekkel bizonyítják a Német Nemzeti Néphadsereg valóban népi jellegét, ugyanakkor tudományosan ellenőrzött adatokra és tényekre támaszkodva leplezik le a Bundeswehr tisztikarának reakciós társadalmi és politikai természetét, megrögzötten militarista beállítottságát. Ismertetik a katonák ideológiai meggyúrásának célját és rámutatnak, hogy e tevékenység alapvető tartalma az antikommunizmus meggyökereztetése a személyi állomány körében. Tájékoztatást adnak az ún. információs törzsek szervezetéről az amerikai magasabbegységek vezetésében, e törzsek létszámadatairól, valamint a hadsereg idológiai megoldozását vég-

ző apparátusáról. Felsorolják és jellemzik az ideológiai tömegmunka eszközeit, formáit és módszereit, az élőszavas információs rendszert, a rádió, a televízió és a filmek felhasználását, a csapatmozik, klubok hálózatát, a katonai sajtó adatait.

A tanulmánykötet magas elméleti színvonala szerencsésen párosul az okfejtés egyszerűségével és világosságával. A válogatás hasznosan segíti a hivatásos katonák, valamint a honvédelem és a honvédelmi nevelés kérdéseivel foglalkozó szélesebb polgári körök, továbbá minden érdeklődő ismereteinek bővítését.

Sztana Béla